

Paşasaraylı Fazlı Efendi'nin Manzum Kasıde-i Bürde Tercümesi *

HAMZA KOÇ **

Poetic Translation of Qasida al-Burda by Paşasaraylı
Fazlı Efendi

Ö Z E T

Hız. Muhammed'in dünyayı teşrifinden ebedi âleme irtihaline kadar hayatının her safhası edebiyata yansımış ve doğumunu, hicretini, savaşlarını, mucizelerini, miracını, hadislerini ve örnek ahlakını konu edinen mevlid, hicret-nâme, gazavât-ı nebî, mucizât-ı nebî, mirac-nâme, kırk hadis, hilye ve na't gibi çeşitli türlerde manzum-mensur birçok eser kaleme alınmıştır. Ka'b b. Zühayr (ö. 24/645?)'in "Bânet Su'âd" ifadesiyle başlayan ve Hız. Peygamber'in hürkasıyla taltif edilmesine vesile olduğu için literatürde Kasıde-i Bürde olarak tanınan meşhur şiiri, na't türüne öncülük etmesi bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Ka'b'dan yaklaşık altı asır sonra yaşayan Bûsîri (ö. 696/1297?)'nin asıl ismi el-Keoâkibü'd-Dürriyye fi Medhi Hayri'l-Beriyye olan methiyesi, gerek yazılış hikâyesi gerekse edebî gücü açısından Ka'b'ın şiirini gölgede bırakmayı başarmış ve tercüme, şerh, tahmis, taştir, tesbi' gibi farklı şekillerle edebiyatımıza kazandırılmıştır. Kasıde-i Bürde'yi manzum biçimde tercüme eden şairlerden biri de Paşasaraylı Fazlı Efendi'dir. Tezkirelerde ve diğer biyografik kaynaklarda adına rastlayamadığımız şairin, çalışmamıza konu olan eserinin mensur mukaddimesinden hareketle 1036/1626-27 yılında hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Kasıde nazım şekliyle yazılan tercüme, kaynak metinde karşılığı olmayan bir beyitle birlikte toplam 162 beyitten oluşmaktadır. Fazlı, vezin bakımından çoğu mütercim gibi kaynak şiirden farklı bir yol izlemiş ve eserini "meşâ'ilün meşâ'ilün meşâ'ilün meşâ'ilün" kalıbıyla kaleme almıştır. Çevirinin bazı beyitlerinde kaynak metne bağlı kalan şair, anlamı yansıtmaya gayret etmiş; ancak zaman zaman şairane bir söyleyiş yakalamaya çalışmıştır. Tercümenin, biri Milli Kütüphaneye diğer ikisi Süleymaniye Kütüphanesi'nde olmak üzere toplam üç nüshası tespit

ABSTRACT

Every stage of the Prophet Muhammad's life, from his blessed entry into this world to his journey to the eternal world, has been reflected in literature, including many poetic and prosaic works, such as ma'ulid, hijranâma, ghazavat-i nabi, mu'jizat-i nabi, mi'rajnâma, the forty hadith, hilya, and na'at (eulogy), which narrate his birth, migration, his holy wars, miracles, holy journey to the heavens, his physical description, his hadiths, and exemplary ethics, have been penned. The famous poem, by Ka'b bin Zuhair (d. 24/645?) with its opening line "Banat Su'âd", is known as Qasida al-Burda (Ode of the Mantle) because it praises Mohammad with his mantle and holds special importance in Islamic literature as a pioneering work in the development of eulogies written to honor the Prophet. The eulogy written by Busiri (d. 696/1297?), who lived about six centuries after Ka'b, whose real name was Al-Kawâkib ad-Durriyya fi Madhi Khayr al-Bariyya, would over time come to overshadow Ka'b's poem due to its narration style and literary power. This work has been introduced to Turkish literature in different forms, including translations, interpretations, and pentastichs, heptastichs, and distiches or tristiches inserted between the verses of poems. One of the poets credited with translating Qasida al-Burda in verse is Paşasaraylı Fazlı Efendi. It is understood from his prose, which is the subject of this study, that the poet, whose name could not be found in bibliographical dictionaries or other biographical sources, must have been alive in 1036/1626-27. His translation, written in the qasida (ode) style, consists of a total of 162 couplets, including a style of couplet that has no equivalent

* Makalenin Geliş Tarihi: 26.04.2021/Kabul Tarihi: 06.06.2021.

** Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (hamza.koc@giresun.edu.tr), Orcid Id: 0000-0002-8324-3707.

edilebilmiştir. Bu çalışmada Ka'b b. Züheyr ile Büsürî'nin söz konusu şiirleri hakkında bilgi verilmiş, Fazlî'nin manzum Kasîde-i Bürde tercümesinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuş ve tanıtım yapılan üç nüsha ışığında tenkitli metni sunulmuştur.

in the source text. Like most translators, Fazlî adopted a different style from that of the original form of the poem and wrote his work in the pattern of "meḡā'ilün meḡā'ilün meḡā'ilün meḡā'ilün". While the poet largely adhered to the source text in translating the couplets and tried to reflect the original meaning, he sometimes attempted to create poetic discourse. A total of three copies of the translation, one in the National Library and the other two in the Süleymaniye Library, were able to be identified. This study presents information about the poems, Ka'b bin Zuhair and Busiri, and discusses the form and content of Fazlî's poetic translation of Qasida al-Burda, examining its critical text in the light of the three copies introduced.

ANAHTAR KELİMELEER

Büsürî, Paşasaraylı Fazlî Efendi, Kasîde-i Bürde, Manzum Tercüme.

KEYWORDS

Busiri, Paşasaraylı Fazlî Efendi, Qasida al-Burda, Poetic Translation.

Giriş

İslam inancına mensup milletlerin edebiyatlarında Hz. Muhammed'i konu alan edebî türler oldukça önemli bir yere sahiptir. Dinî temeller üzerine kurulan bu edebî gelenekte Hz. Peygamber'in doğumunu, risaletini, hicretini, din uğruna müşriklerle yaptığı savaşlarını, miracını, mucizelerini, hadislerini, örnek ahlakını ve güzel vasıflarını işleyen mevlid, siyer, hicret-nâme, gazavât-ı nebî, mirac-nâme, mucizât-ı nebî, kırk hadis, hilye ve na't gibi çeşitli türler oluşturulmuş ve bu bağlamda manzum ya da mensur birçok eser vücuda getirilmiştir.

Hz. Peygamber'i konu alan edebî eserler, henüz o hayattayken görülmeye başlamıştır. Onu öven ve çeşitli hasletlerini dile getiren şairlerin başında "Şâirü'n-Nebî" lakabıyla tanınmış olan Hassân b. Sâbit (ö. 60/680?) gelir. Bu yiğit sahabe; inandığı, sevdiği ve yoluna baş koyduğu sevgili peygamberini metheden birkaç güzel şiir kaleme almıştır. Bunlardan birinde: "Ben sözlerimle Muhammed'i övmüyorum; Muhammed'le sözlerimi övüyor, güzelleştiriyorum."¹ diyerek ona olan kalbî bağlılığını ifade etmeye çalışmıştır. Hassân'dan sonra sırayı Ka'b b. Züheyr (ö. 24/645?) alır. Ka'b, Cahiliye Devri'nde isim yapmış şairlerden Züheyr b. Ebû Sülmâ (ö. 609?)'nın oğludur (Uğur 1999: 5-6). Züheyr b. Ebû Sülmâ'nın ölmeden önce oğulları Ka'b ile Büceyr'e, gördüğü bir rüya üzerine gelmesinin yakın olduğunu anladığı Hz. Peygamber'e tabi

¹ Detaylı bilgi için bk. Ahmed b. Ali el-Kalkaşendî 1963: II/321.

olmalarını öğütlediği, iki kardeşin Medine'ye doğru yola çıktığı, Ka'b'ın Medine yakınında kaldığı, Büceyr'in Medineye giderek Müslüman olduğu, bunu öğrenen Ka'b'ın, kardeşini ve Resulullah'ı hicveden bir şiir nazmetmesinden dolayı Hz. Peygamber'in Ka'b'ın kanunun helal olduğunu söylediği rivayet edilir. Büceyr, kardeşine bir mektup göndererek bazı şairler hakkında ölüm kararı verildiğini; ancak Resul-i Ekrem'in pişman olup huzuruna gelenleri bağışladığını bildirir ve Hz. Peygamber'den af dilemesini tavsiye eder. Medine'ye gidip sabah namazında Mescid-i Nebvî'ye giren Ka'b, Resulullah'ın huzuruna yüzü örtülü olarak çıkar ve kendisine Ka'b'ın tövbe edip Müslüman olmak amacıyla geldiğini, bağışlanma talebinin kabul edilip edilmeyeceğini sorar. Resul-i Ekrem talebinin kabul edileceğini belirtince yüzündeki örtüyü kaldırır ve kendisinin Ka'b olduğunu söyler. Ka'b, ünlü kasidesini işte bu sırada okumuş, şiiri çok beğenen Hz. Peygamber, "bürde" denilen ve günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi'nde muhafaza edilen hırkasını onun omuzlarına koymuş, bundan dolayı kasideye "*Kasîdetü'l-Bürde*" veya başlangıç ifadesinden hareketle "*Bânet Su'âd*" adı verilmiştir (Demirayak 2001: 566-567). Ka'b'ın kasidesinde dinî öğelerden ziyade Cahiliye Devri'ne ait motiflerin yer alması garip karşılanmamalıdır. Zira Ka'b, bu şiiri kaleme aldığı anda henüz İslamiyet'i içine sindirememiştir. Bunun yanında bir kaçığın ölüm korkusu ve kurtulma heyecanı da hesaba katılmalıdır. Dolayısıyla Ka'b, bu methiyeyi öncelikle canını kurtarmak için yazmıştır diyebiliriz. Bütün bunlara rağmen Hz. Peygamber'in takdirini kazanan bu kaside, İslami edebiyatta çığır açmış, uzun süre her ilim meclisinin açılışında okunmuş ve onusuz söze girilmemiştir. *Kasîde-i Bürde*'nin bu derece ehemmiyet kazanmasının en önemli sebebi Hz. Peygamber'in huzurunda okunmuş olması ve bizzat onun tarafından mükâfatlandırılmasıdır (Yeniterzi 1993: 6).

Hassân b. Sâbit ve Ka'b b. Züheyr'den itibaren İslam dünyasında yetişen şairler, deha ve sanatlarının en olgun ürünlerini Hz. Peygamber için kaleme almış oldukları na't ve kasidelerde ortaya koymuşlardır. Fakat bunlardan bazısının eseri sanat değerinden çok, kazandığı şöhret bakımından diğerlerinden daha şanslı sayılmaktadır. İşte bu kervanın önde gelenlerinden biri de Bûsîrî'dir (Kaya 2014: 11). 1 Şevval 608/7 Mart 1212 tarihinde Yukarı Mısır'da Behnesa şehrine bağlı yerleşim merkezlerinden Behşim'de doğan Bûsîrî; kâtiplik, mübaşirlik,

mutasarrıflık, hattatlık ve küttâb hocalığı gibi görevlerde bulundu. Seksen küsür yaşlarında İskenderiye’de vefat eden şairin ölüm tarihi hakkında kaynaklarda muhtelif bilgiler yer almaktadır. Kâtip Çelebi 694/1294-95, Süyûtî 695/1295-96, İbn Şâkir el-Kütübî ise 696/1296-97’de vefat ettiğini belirtir. Kabri İskenderiye’de sahile yakın, kendi adıyla anılan caminin içerisindeki sağ maksurededir. Eserlerinin tamamına yakını manzum olup çoğu Hz. Peygamber hakkında yazılan kasidelerden ibarettir. *Dîvânü’l-Bûsîrî, el-Kasîdetü’l-Hemziyye fî Medhi’n-Nebeviyye, Zuhri’l-Me’âd fî Vezni Bânet Su’âd, el-Muhrec ve’l-Merdûd ale’n-Nasârâ ve’l-Yehûd, el-Kasîdetü’l-Mudariyye fî’s-Salâti alâ Hayri’l-Beriyye, Takdîsü’l-Harem min Tednîsi’d-Darem ve el-Kevâkibü’d-Dürriyye fî Medhi Hayri’l-Beriyye Bûsîrî’nin yapıtlarından bazılarıdır* (Kaya 2018: 468-470).

Hz. Peygamber’e derin bir sevgi ile bağlı olan Bûsîrî, bu anlamda birçok kaside yazmışsa da onu şöhretin zirvesine taşıyan şiiri *Kasîde-i Bürde*’dir. Şairin, Hz. Peygamber’in methi için kaleme aldığı ve *el-Kevâkibü’d-Dürriyye fî Medhi Hayri’l-Beriyye* adını verdiği manzume, kafiye harfi mim olduğu için *el-Kasîdetü’l-Mîmiyye*; şairin tutulduğu hastalıktan kurtulmasına vesile olduğu için de *Kasîdetü’l-Bürde* diye meşhur olmuştur. Ancak Ka’b b. Züheyr’in kasidesi de aynı adla bilindiğinden karışıklığa mahal vermemek için Bûsîrî’ninki daha çok Osmanlı kültür muhitinde *Kasîdetü’l-Bür’e* veya *el-Kasîdetü’l-Bür’iyye* şeklinde anılmıştır. Kaside şöhretini, taşıdığı sanat değerinden ziyade şairin hayatının bir döneminde geçirdiği felçten kurtulmasına vesile olduğuna dair rivayete borçludur. Bûsîrî’nin hiçbir kasidesinde felç olduğuna ilişkin bilgi bulunmamakla birlikte kendisinden altmış altı yıl sonra vefat eden biyografi yazarı İbn Şâkir el-Kütübî (ö. 764/1363), ilk defa felç olayına yer vermiş, daha sonra gelen bütün müellifler de bu malumatı tekrar etmişlerdir. Söz konusu rivayete göre felç geçirdiğinde bir akşam kendisine şifa vermesi için Allah’a dua eden şair, rüyasında Hz. Peygamber’i görür. Resul-i Ekrem ondan kendisi için yazdığı kasideyi okumasını ister. Bûsîrî: “*Yâ Resulallah! Ben sizin için birçok kaside yazdım, hangisini emredersiniz?*” deyince Hz. Peygamber, şiirin ilk beytini söyler. Bunun üzerine şair kasidesini okumaya başlar, Resulullah da sonuna kadar dinler. Bitince de hırkasını (*bürde*) çıkarıp şairin üstüne örter ve eliyle vücudunun felçli kısmını sıvazlar. Bûsîrî, uykusundan uyanınca bedeninde felçten eser kalmadığını fark eder. Bu rüya hadisesinin halk

arasında yayılmasından sonra söz konusu manzume, *Kasîdetü'l-Bürde* olarak üne kavuşmuştur. Her ne kadar bu rivayet, menkıbe şeklini almış görünüyorsa da ilgili kaynaklarda kasîde vesilesiyle şifaya kavuşma motifi sürekli vurgulanmaktadır.² On bölümden oluşan *Kasîde-i Bürde*, en eski nüshalarında 160 beyit iken sonrakilerde 165 beyte kadar ulaşmaktadır. Klasik Arap kasîde tarzında olduğu gibi sevgiliye özlem temasının işlendiği nesib bölümüyle başlayan manzume, daha sonra nefisten şikâyet, Hz. Peygamber'e övgü, onun doğumu, mucizeleri, *Kur'ân-ı Kerîm*'in fazileti, miraç hadisesi, cihadın önemi, nedamet ve ümit, dua ve niyaz gibi bölümlerle sona erer. Aruzun basit bahriyle (*müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fe'ilün*) yazılan, yapı ve üslup bakımından son derece sağlam ve lirik olan kasîde, bu sebeple asırlardır İslam coğrafyasının her bölgesinde büyük bir ilgi görmüş; dinî toplantılarda; mübarek gün ve gecelerde; sünnet, düğün, bayram ve cenaze merasimlerinde okunagelmıştır (Kaya 2001: 568-569).

Kasîde-i Bürde'nin çeşitli hastalıklara şifa olma özelliği; onu bir şiir, bir na't olmaktan çok âdeta hastaların ve dertlilerin umut kapısı hâline getirmiştir. Hastalar şifaya vesile olması ümidiyle onu okurken sanatkârlar da boş durmamış, her biri kendi alanında bu şiire bir katkıda bulunabilmek ve böylece şairin sevabına ortak olabilmek için büyük bir gayretle eserler ortaya koymuşlardır. Şairler, söz konusu kasîdeye nazire, haşiye, tazmin, taştir, tahmis, tesdis, tesbî', ta'şir, şerh ve tercüme yapımlar; hattatlar, sülûsten talike pek çok hatla onu meşk etmişler; katî sanatkârları, fevkalade bir hassasiyetle incecik kâğıtları oyarak yüz altmış beyti sanatlarıyla ölümsüzleştirmişler; çiniciler, sarayların en zarif köşelerini onunla süslemişler; musikişinaslar, onu en güzel makamlarla bestelemişler ve hafızlar da en güzel sesleriyle okumuşlardır (Şahin 1997: 54).

Kasîde-i Bürde, zengin muhtevası, söyleyiş güzelliği, lirik üslubu ve ifade gücü sayesinde oldukça sevilmiş ve pek çok millet tarafından kendi dillerine tercüme edilmiştir. Bu meşhur na'te Türk edebiyatında ayrı bir ehemmiyet verilmiş ve birçok şair, Hz. Peygamber'in şefaatine nail

² *Kasîde-i Bürde*'nin birçok şerhinin başında Bûsîrî'nin ağzından anlatılan bu hadiseye Paşasaraylı Fazlî Efendi de tercümesinin mensur mukaddimesinde değinmektedir (bk. M 33b-35a).

olabilmek ümidiyle bu vadide kalem oynatmıştır. Hemen hemen her yazma eser kütüphanesinde Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'sine yazılmış Türkçe tercümelere rastlanması bunun en önemli göstergesidir. Abdurrahîm Karahisarî (ö. 1495-96?) (Ertaylan 1960, Kahraman 1997), Ahmed-i Rıdvan (ö. 1528-1538 arası) (Koç 2018), Kemâl Paşa-zâde (ö. 1534) (Saraç 1994, Günaydın 1995), Zâtî (?) (Taşdelen 2020), Le'âlî (ö. 1563) (Kahraman 1997), Şemseddin Sivasî (ö. 1597) (Arslan 1997, Albayrak Sak 2014, Akkaya 2015, Durmaz 2018), Kemâlâtî Mehmed (ö. 1606'dan önce), Paşasaraylı Fazlî Efendi (ö. 1627'den sonra), Esâsî Efendi (ö. 1631'den önce) (Albayrak Sak 2019), Amasyalı Seyyid Hüseyin Efendi (ö. 1641'den sonra) (Yazar 2018), Divitçi-zâde Mehmed Tâlib Üsküdarî (ö. 1685-86), Sükûtî (ö. 1691), Abdülhay Celvetî (ö. 1705) (Ayçiçeği 2016, Şimşek 2018), Nahîfî (ö. 1738), Hulvî Abdullah Efendi (ö. 1746-47) (Sezer 2000, Öntürk 2021³), Abdullah Salâhî (ö. 1782), İsmail Müfid Efendi (ö. 1803), Sûzî Ahmed Efendi (ö. 1830), İvranyalı Abdurrahîm Efendi (ö. 1865), Na'îmî (ö. ?) (İlhan 2017), Nihâdî (ö. ?), Cihâdî (ö. ?)⁴, Sayrafî (ö. ?), Ali b. İsmail Babadağî (ö. ?), Halepli Kudsî-zâde Kadri (ö. 1891) (Şahin 1997), Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1892) (Ayçiçeği 2015), Abdülhalîm Ken'ân (ö. 1950), Abdurrahîm Üskübî (ö. ?) ve Hâfız Mehmed Hayrî Efendi (ö. ?) *Kasîde-i Bürde*'yi manzum biçimde tercüme eden şairlerdir. Ayrıca söz konusu kasidenin mütercimi belirsiz tercümeleri de bulunmaktadır.⁵ *Kasîde-i Bürde*, yukarıda zikredilen isimler dışında Sezai Karakoç (1967), İlhan Armutçuoğlu (1979) ve Mahmut Kaya (2014) gibi çağdaş yazarlar tarafından da manzum tercüme yoluyla kültürümüze kazandırılmıştır.

1. Paşasaraylı Fazlî Efendi'nin Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi

Tezkirelerde ve diğer biyografik kaynaklarda adına rastlayamadığımız Fazlî'nin hayatına dair yeterli bilgiye sahip değiliz. Osman b. İbrahim b. Ali b. Osman'ın 1113/1701-1702 yılında istinsah

³ Söz konusu çalışmada mütercim yanlış saptanmış ve Hulvî Abdullah Efendi (ö. 1746-47)'ye ait olan manzum tercüme, İzmitli Muhyiddîn Şeyh-zâde (ö. 1544-45)'ye atfedilmiştir.

⁴ Cihâdî'nin manzum *Kasîde-i Bürde* tercümesi tarafımızdan yayıma hazırlanmaktadır.

⁵ Mütercimi belirsiz *Kasîde-i Bürde* tercümeleri hakkında detaylı bilgi için bk. Şahin 1997, Yazar 2011.

ettiği 06 Mil Yz A 3963/2 arşiv numaralı Milli Kütüphane nüshasının mensur mukaddimesinde yer alan "...*Muhassal havâss-ı mezbûreden gayrı niçe fevâ'idi müştemil olduğu muhakkakdur ve eşrâfdan niçeler nazm u nesrle şerh u terceme itmişlerdür. Ammâ bin otuz altı târîhinde Paşa Sarâyı Hâcesi Fazlî Efendi hazretlerinin nazmla tercemesi gibi selîs ü latîf görülmemişdür...*" şeklindeki ifadeden 1036/1626-27 senesinde hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgi ışığında Fazlî mahlasını kullanan şairler hakkında geniş çaplı bir araştırma yapılmış; ancak hiçbirinin memleketi, hayat hikâyesi ve eserlerinin Paşasaraylı Fazlî ile örtüşmediği tespit edilmiştir. Şair hakkında herhangi bir malumat elde edilemese de çalışmamıza konu olan *Kasîde-i Bürde* tercümesinden hareketle iyi bir eğitim aldığı ve Arapçayı bu dilden çeviri yapabilecek derecede iyi bildiği sonucuna varılabilir. Şahin (1997: 115), Fazlî'nin *Kasîde-i Bürde*'ye bir de Arapça şerh yazdığını bildirmektedir. Bu bilgi bile başlı başına bu düşünceyi destekler mahiyettedir. Şairin söz konusu tercüme ve şerh dışında bir eserinin olup olmadığı belli değildir.

Paşasaraylı Fazlî Efendi'nin tercümesi manzum olup yukarıda ifade edildiği üzere 1036/1626-27 yılında kaleme alınmıştır. Kasîde nazım şekliyle yazılan tercüme, kaynak metinde karşılığı olmayan bir beyitle⁶ birlikte toplam 162 beyitten müteşekkildir. Kaynak metinde kullanılan "*müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fe'ilün*" kalıbı klasik Türk şairlerinin pek aşina olmadığı bir ölçüdür. Dolayısıyla *Kasîde-i Bürde*'yi dilimize çeviren çoğu mütercim tarafından da tercih edilmemiştir. Fazlî de kaynak metinden farklı olarak tercümesinde hezec bahrinin "*mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*" kalıbını kullanmıştır. Vezni başarıyla tatbik eden ve bu anlamda olabildiğince az hata yapan şairin en fazla başvurduğu aruz uygulaması imale-i maksure olmuştur. Fazlî, ölçüde olduğu gibi kafiye konusunda da kaynak metinden farklı bir yol izlemiş ve eserini, "*mîm*" yerine revî harfi "*nûn*" olan "*-ân*" mürdef kafiye ve "*-ı*" redifiyle kaleme almıştır. Ayrıca şair, kafiye bulmakta sıkıntı yaşamamış ve böylece aynı kafiye kelimesini sık aralıklarla kullanmama kuralını da ihlal etmemiştir. Ancak kafiye oluşturan kelimelerin Türkçe asıllı olması hususunda özel

⁶ Fazlî, tercümesini kaynak beyitlerin sırasını gözeterek yapmıştır. Dolayısıyla 53. beyitle 54. beytin arasında yer alan bu beyte, tercümeyle kaynak metinle karşılaştırarak okumak isteyenlerin kafasını karıştırmamak ve sıralamayı bozmamak için numara verilmemiştir.

bir çaba harcamamış, bu konuda büyük oranda Arapça ve Farsça sözcüklerden yararlanmıştı.

Fazlî, tercümenin bazı beyitlerinde kaynak metne bağlı kalmış ve kendisine kolaylık sağlama adına olsa gerek “*münketim, talel, sekam, ketem, min haysü lâ yedrî, cû’, şiba’, garf, reşf, teref, gayz, hereb, mültekım, münşakk, lems, bitâh, şebim, remed, ‘ıkbân, ba’l, veham, nebt, eşbâl, hedy, gabn, ekem, ‘ıs...*” gibi kimi kelimeleri olduğu gibi eserine almış, bir diğer ifadeyle aslına uygun bir çeviri inşa etmeye çalışmıştır. Bunun yanında bazı Arapça sözcükleri de kaynak metindeki kelimelerden türetme yoluna gitmiş; fakat bu durum tercümenin dilinin yer yer ağırlaşmasına sebebiyet vermiştir. Şair, tercümesini gerçekleştirirken kaynak metnin anlamını yansıtmaya gayret etmiş; ancak bazı beyitlerde daha şairane bir söyleyiş ortaya koymaktan da çekinmemiştir. Arapça ve Farsça sözcüklerle kurulu tamlamalara çok fazla başvurmeyen şair, nadiren de olsa bazı beyitlerin çevirisinde zorlanmıştı. Tercümede dikkat çeken bir diğer önemli husus ise Fazlî’nin bazı özel terimleri Türkçeleştirmede gösterdiği hassasiyettir. Mesela şair, kaynak metnin ilk beytinde yer alan “*Zî-selem*” ifadesini dilimize “*yâr-ı Ken’ân*” şeklinde çevirmiştir. Sonuç olarak Fazlî’nin eseri, kaynak metindeki anlamın dilimize doğru ve anlaşılır bir biçimde aktarılması ve kaynak metindeki kelimelere esasına uygun karşılıklar bulunması gibi açılardan değerlendirildiğinde orta düzeyde bir çeviridir diyebiliriz.

2. Tercümenin Yer Aldığı Nüshaların Tanıtımı

Paşasaraylı Fazlî Efendi’nin çalışmamıza konu olan manzum *Kasîde-i Bürde* tercümesinin, biri Milli Kütüphane diğer ikisi Süleymaniye Kütüphanesi’nde olmak üzere, toplam üç nüshası tespit edilebilmiş ve söz konusu nüshalardan hareketle tenkitli metni oluşturulmuştur.

2.1. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 3963/2 (M)

Fazlî’nin manzum *Kasîde-i Bürde* tercümesi, 46 varaktan oluşan yazmanın 33b-45b sayfaları arasında yer almaktadır. Osman b. İbrahim b. Ali b. Osman tarafından 1113/1701-1702 yılında kendisinin de ifade ettiği üzere (vr. 35a) asıl nüshadan istinsah edilen tercüme, *Kasîde-i Bürde*’nin

yazılış hikâyesinden ve çeşitli faziletlerinden bahseden mensur bir mukaddime ile başlamaktadır. Satır sayısı 15, kâğıt türü suyolu filigranlı, yazı türü ise harekeli nesihtir. Kaynak beyitler kırmızı, tercüme metni ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfa kenarları cetvelsiz, muhtelif yerlerindeki bazı varakları okumaya engel olmayacak derecede rutubet lekeli. 202x130-135x80 mm. ölçülerinde olan nüsha; sırtı ve kenarları siyah meşin, satırları ebru kâğıt kaplı mukavva bir cilt içerisinde. Yazmanın 1b-30b sayfaları arasında *Kasîde-i Bürde*'nin müellifi belirsiz, mensur bir Arapça şerhi vardır.

2.2. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, İbrahim Efendi Koleksiyonu 878 (S₁)

Fazlî'nin *Kasîde-i Bürde* tercümesi; çeşitli konularda, Türkçe, Arapça ve Farsça, manzum-mensur birçok eserin yer aldığı toplam 117 varaklı bir mecmuanın⁷ 45b-50b sayfaları arasındadır. Satır sayısı 15, kâğıt türü aharlı koyu sarı, yazı türü ise nesihtir. Eser, siyah mürekkeple ve sadece çeviri olacak şekilde yani kaynak kaside metnine yer verilmeden kaleme alınmıştır. Çift sütun hâlindeki sayfalar, kırmızı mürekkeple cetvelenmiştir ve yalnızca 45b'de ta'kibiye vardır. Tercümenin ilk 12 beyti, 45b'nin arka yüzündeki mürekkebin kâğıda aşırı nüfuzundan dolayı güçle okunmaktadır. 200x150-155x100 mm. ölçülerinde olan yazmanın istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir (Nüsha hakkında bilgi için ayrıca bk. Ayçiçeği 2017: 82).

⁷ Mecmuanın içerisinde; *Kitâb mine'l-Muhâzarât, Risâle mine'l-Mev'iza*, Hızır Bey (ö. 863/1459)'in *Kasîde-i Nûniyye*'si, Ali b. Osman Sirâcüddîn el-Üşî (ö. 575/1179?)'nin *Kasîde-i Emâlî*'si, Hasan b. Ammar el-Vefâî el-Hanefî eş-Şürünlâlî (ö. 1069/1659)'nin *Dürri'l-Künûz*'u, Muînüddîn Ebû Nasr Ahmed b. Abdürrezzâk et-Tantarânî el-Merâğî (ö. 485/1092)'nin *Kasîde-i Tantarâniyye*'si, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullah b. Halil b. Yusuf el-Mardîni (ö. 809/1406)'nin *Mukaddime fi Kavânîni'l-Engâm ve'l-Elhân*'ı, Hz. Peygamber'in namaz hakkındaki bazı hadislerinin şerhi, yine namaz ve taharet hakkında bir risale, bazı hastalıkların tedavisi için ilaç tarifleri vs. yer almaktadır.

2.3. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Reşid Efendi Koleksiyonu 826 (S₂)

63 varaktan oluşan nüshanın istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. 1b ile 2a'da sayfa ortasına gelecek şekilde, beyzi biçimde, siyah mürekkeple ve harekeli nesih hatla Hz. Peygamber'in Hz. Ali'den rivayet edilen hilyesinden kısa bir bölüm bulunmaktadır. 188x126-118x72 mm. ölçülerinde olan yazmanın serlevhası ve cetvelleri müzehheptir. Satır sayısı 8, kâğıt türü aharlı koyu sarı, yazı türü harekeli nesih, mürekkep rengi ise siyahtır. Nüsha belli bir düzene göre tertip edilmiş olup ilk sırada kaynak beyit, ardından Hafız Şeref'in Farsça manzum tercümesi⁸, onun devamında da Fazlî'nin söz konusu çevirisi yer almaktadır. Her beyit müstakil cetvel içerisinde olacak şekilde kaleme alınmıştır. Tercümenin sonunda tevki' hatla salavat ve Allah'a hamd cümlesi yazmaktadır (Nüsha hakkında bilgi için ayrıca bk. Ayçiçeği 2017: 131-132).

3. Tenkitli Metin

[M 33b] Bu kaşide-i müteberreke ki, Hazret-i Risâlet 'aleyhi's-selâmuñ medhi bâbında Şeyh Ebû 'Abdu'llâh Bûşîrî hazretleri inşâ eylemişdür, fezâ'il-i keşîreyi mutazammındur. Cümle-i fezâ'ilinden biri budur ki envâ'-ı emrâz için oğınsa Allâhu Te'âlâ şifâ vire. Huşûşen fâlic ile remede ziyâde nefi olduğu meşhûr-ı âfâkdur ve kanķı hânedeki mevcûd olsa sâriķ duhûl idemeye ve ol hâne cemî'-i âfâtdan emîn ola. Ba'z-ı 'ulemâdan mervîdür ki bu kaşide-i şerîfenüñ yevm-i cum'a nidâdan ve namâzdan evvel ve cum'a gicesi beyne'l-işâ'eyn tilâvetini nezr iden hüsni-hâtime ile dünyâdan intikâl ide ve Hazret-i Fahrû'l-Enbiyâ-yıla haşr rûzî ola ve sicinde maħbûs olan kimsene bu kaşideyi okumağa meşgûl olsa akreb-i ezmânda sühûletle halâş müyesser ola ve sefinede olan kimesneler hâlet-i ğarķ-ı keşîde buña müdâvemetseler bi-'avni'llâh ve bi-kerâmeti Resûli'llâh ğarķdan halâş ola ve sefere giden kimesnelerde şaħiħ yazılmışça mevcûd olsa hâmiline kuţtâ'-ı t̄ariķler ve sâ'ir dūşmenler zafer bulmaya. Nihâyet niyyet-i hâlişe ile [M 34a]

⁸ Hafız Şeref'in manzum Farsça tercümesi, kaynak metinle aynı kafiye olup "fâ'ilâtüñ fâ'ilâtüñ fâ'ilâtüñ fâ'ilüñ" vezniyle yazılmıştır. Şair, sanatlı söyleyişten ziyade kaynak beytin anlamını vermeye gayret etmiştir.

getürülüp okınmak gerek. Nitekim Vezîr Bahâ'ü'd-dîn hazretlerine vâşıl olduğda cümle-i tevâbî'yle nezr itdiler ki dünyâda bâkî olduklarıncı kıyâm üzre ser ü pâ bürehne tilâvet ideler. Bu cihetden dîni ve dünyâları ma'mûr olup zümre-i ehlu'llâha lâhik oldukları e'izzeden mesmû'dur. Bürde tesmiyesinüñ sebebi fuzalâ vü meşâyıhdan menkûl olduğu üzre şeyh-i mezbûr hazretlerine âfet-i fâlic irişüp nişf-ı bedeni tutmaz olduğda edviyeden 'ilâc-pezir olmayınca Hazret-i Resüle tevessülen medâyihi ve menâkıbı hakkında bu kaşîdeyi inşa ider. Ol gice h'âba varduğda Resül-i Kibriyâyı rü'yâda görüp bu kaşîdeyi 'arz ider. Ol Sulţân dağı luţflarından kabûl idüp mübârek bürde ya'nî cübbelerin ihrâc idüp şeyh-i mezbûra geydürürler ve maḥall-i meflûcların dest-i şerifleriyle lems iderler. Fi'l-hâl şalâha nâ'il olup bî-dâr olurlar. 'Ale's-şabâh harekete mecâli yok iken âb-dest alup cāmî-i şerife edâ-yı şalât-ı şubḥ için teveccüh itdüklerinde dervîşân-ı şâf-dillerden biri [M 34b] istikbâl idüp Hazret-i Resül ile olan mâcerâyı takrîr idüp bu kaşîdeyi şeyh-i mezbûrdan recâ ider. Sebeb-i iştiḥârı ol dervîş-i rûşen-zamîr ve Bürde tesmiye olunması ol bürde-i bî-nazîr olmuşdur diyü rivâyet olunur. Allâhu a'lem ve Resûluhü. Muḥaşşal havâşş-ı mezbûreden ğayrı niçe fevâ'idi müşt Emil olduğu muḥakkağdur ve eşrâfdan niçeler nazm u neşre şerḥ u terceme itmişlerdür. Ammâ biñ otuz altı târihinde Paşa Sarâyı H'âcesi Fazlî Efendi hazretlerinüñ nazmla tercemesi gibi selis ü laṭif görülmemişdür. Sellemehu'llâhu fi'd-dünyâ ve'l-âhireti. Nitekim munşife ḥafî degüldür. Allâhümme enfi'inî bihâ ve men semî'ahâ ve ketebehâ ve ḥamelehâ bi-ḥakḳı seyyidi'l-mürselin. [M 35a] Fazîletli Paşa Sarâyı H'âcesi olan Fazlî Efendinüñ terceme itdükleridir. Aşıl nüşhadan ketb olındı. Kaşîdenüñ vezni baḥr-i basîṭ-i maḥbûndur, tercemesinüñ hezec-i sâlimdür.⁹

[S₁ 45b, S₂ 2b]

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1. Dilâ añduñ mı ol âhû bağışlu yâr-ı Ken'ânı
Ki ḥalt itdün dem-i 'unnâbuña eşk-i firâvânı

[S₂ 3a]

2. Yahûd bād-ı şabâ mı esdi iklim-i dil-ârâdan
Ya ol zülfi siyehden şu'leler mi urdı raḥşânî

⁹ Bu mensur mukaddime sadece M'de yer almaktadır.

[S₂ 3b]

3. Ne geldi ‘aynuña nuşum olur tuğyânına bâ‘is
Ne oldı qalbüñe kim yine efzûn itdi hey mânı

[S₂ 4a]

4. ‘Aceb derd-i derûnın münketim mi zann ider ‘âşık
Nümâyân eylemişken çeşm-i terle qalb-i süzânı
5. Döker miydüñ tale üstine yaşuñ ‘aşkuñ olmasa
Uyanuq mı qalurduñ yâd idüp ol kâmet-i bânı

[S₂ 4b]

6. Pes ey ‘âşık nice inkâr idersin hâlet-i ‘aşkı
‘Udül-i dem‘ u sekmüñ eyledükden şoñra i‘lânı

[M 35b, S₂ 5a]

7. Ya işbât eylemişken ruğlaruñ iki¹⁰ gül-i aşfer
Yağūd eşk-i revānuñ iki haqq-ı aħmer-i kanı

[S₂ 5b]

8. Belî geldi hayâli dâde-i câna velî kıldı
Benüm bu cism-i zârum mazhar-ı âlâm u aħzânı
9. Melâmet itme ey lâ‘im beni sevdâ-yı ‘Özrîde
Eger inşâf ideydüñ ‘âşıka eyler m‘idüñ anı

[S₂ 6a]

10. Şu derd-i bî-devāya¹¹ ben ki düşdüm sen de meftûn ol
‘Adûdan şaklamaqdan qaldum ol hâl-i perîşânı

[S₂ 6b]

11. Baña luţf u keremler eyleyüp bir nuş-ı şâf itdüñ
Velî ‘aşk ehlinüñ bî-fer olur ‘âlemde üzñânı

¹⁰ iki: - M

¹¹ devāya: devā kim M, S₁

[S₂ 7a]

12. Melâmet eyledükçe töhmet itdüm nâşîh-ı şeybe
Cihânda yoğ-iken anuñ gibi bir nâşîh-ı şânî

[S₁ 46a]

13. Şabâvetler idüp emmâre nefsum tutmadı nuşhın
Aña pend ü naşîhatler iderken şeyb-i nürânî

[M 36a, S₂ 7b]

14. Ne i'dâd eyledi 'âlemde bir kâr-ı pesendide
Ne i'tâm eyledi başındaki ol zayf-ı Yezdânı

[S₂ 8a]

15. Eger bilseydüm ol şeybe kemâl-i nefy-i ikrâmum¹²
Ketemle ketm iderdüm şöyle bādî kor mudum anı

[S₂ 8b]

16. 'Aceb kim redd ider¹³ emmâre nefsuñ farı-ı tuğyânın
Licâm-ıla şu esbâsâ kim olur şâhib-i şânî

17. Şafâ-yı ma'şiyetle umma kesr-i şehvet-i nefsi
Ki¹⁴ i'tâm eyledükçe turmaz artar hırş-ı hayvânî

[S₂ 9a]

18. Şu tıfla beñzer ol kim ger çonulsa terk-i şîr itmez
Çonulmasa eger ol aḫz ider emr-i¹⁵ nigh-bânı

[S₂ 9b]

19. Pes anı zabı idüp kendüñe vâlî eyleme yoḫsa
Helâk eyler¹⁶ yaḫûd irâş ider bir¹⁷ vaşme-i cânı

¹² ikrâmum: ekremüm M

¹³ redd ider: ider redd S₁

¹⁴ Ki: Kim S₁, S₂

¹⁵ emr-i: emr ü S₂

¹⁶ eyler: ider S₂

¹⁷ bir: - M

20. Şalâh içinde oldukça mürâ'ât eyle aḥvâlin
Koyıvirme eger mer'âsına eylerse cev lâni¹⁸

[S₂ 10a]

21. Niçe lezzetleri tezyîn idüp min ḥayşü lâ-yedri
Helâk itdi niçe merdâne-i şâh-ı cihân-bâni

[M 36b, S₂ 10b]

22. Fesâd u fitne-i cû' u şiba'dan ictinâb it kim
Niçe cû'uñ şiba'dan artuḡ olur rûy-ı ḥüsrâni

[S₂ 11a]

23. Aḡıt yaşıuñ şu gözden kim pür olmuştur maḥârimle¹⁹
Gerekse kendüñe mu'tâd idin ḥüy-ı peşimâni

24. Ḥılâf u²⁰ ma'şiyet eyle hevâ-yı nefis ü şeytâna
Eger bir nuşḡ-ı şâf eylerse göster farḡ-ı tuḡyâni

[S₂ 11b]

25. İtâ'at eyleme a'dâ-yı dîne her ne olursa
Ki saña bunlaruñ maḥfî degüldür ḥâlet ü şâni

[S₂ 12a]

26. Şu²¹ ḡavl-i bî-'amel kim²² itdüm aña tevbeler olsun
Ki nisbet eyledüm ben bir 'aḡîme nesl-i sulḡâni

[S₂ 12b]

27. Saña ḡayr-ıla emr itdüm velî ben ḡutmadum emri
Pes ol ḡavlüñ nedür ma'nîsi göster rûy-ı tibyâni

[S₁ 46b]

28. Nevâfilden ne i'dâd eyledüm ben mevtden evvel
Ferâ'izden şalât ü şavma ḡaşr idüp dil ü cânı

¹⁸ Bu beyit S₂'de yok.

¹⁹ maḥârimle: maḥârimler M

²⁰ Ḥılâf u: Ḥılâf-ı S₂

²¹ Şu: Şol M

²² kim: - M

[M 37a, S₂ 13a]

29. 'Aceb zulm eyledüm rāhına ol şāhuñ kim ihyāda
Tevrürler iderdi tırmadan ol pāy-ı rahşānı

[S₂ 13b]

30. Şarardı ol haşā-yı bī-mişālin²³ def' için cū'ın
Tutardı bir iki seng-ile cāy-ı pāre-i nānı

[S₂ 14a]

31. Cibāl-i şümm aña altun olup 'arz-ı cemāl itdi
Velī meyl itmeyüp gösterdi bir enf-i Süleymānī

32. O faqr-ıla bu istiğnāsı te'kīd eyledi zühdin
Zarūret nice irās eyleye ma'sūma noqşānı

[S₂ 14b]

33. Yahūd dünyāya anı nice da'vet eyleye ol kim
Delinmezdi eger ol olmasa bu kān-ı²⁴ imkānī

[S₂ 15a]

34. Muḥammed muḳtedā-yı 'ālem-i dünyā vü 'uqbādur
Kim oldur mübtedā-yı cümle-i efrād-ı insānī

[S₂ 15b]

35. Bize şol āmir ü nāhīdür ol kim ḳavl-i pākinde
Kemāl-i şıdḳ u birrinde²⁵ bulunmaz anuñ aḳrānı

36. Şu maḥbūb-ı Ḥudādur ol kim ehvāl-i ḳıyāmetde
Güneh-kār-ı cihān andan umarlar derde dermānı

[M 37b, S₂ 16a]

37. Cenāb-ı Ḥazret-i Bārīye ḥalkı eyledi da'vet
Tutan anı tıtar bir 'urve-i vüşḳā-yı Raḥmānı

²³ bī-mişālin: bī-mişāli S₁, S₂

²⁴ kān-ı: kān u S₂

²⁵ Kemāl-i şıdḳ u birrinde: Kemāl-i şıdḳ-ı tırinde S₂

[S₂ 16b]

38. Nebiyyîne tefevvuķ eyledi ħalk ile²⁶ ħulķında
Müdüñi olmadı ‘ilm ü keremde aña bir dāñi

[S₂ 17a]

39. Şifā-yı şadır içün bunlar o şehden iltimās eyler
Ya bir ğarf-ı yem-i bī-ħadd ü yā bir reşf-i bārāñı

40. Cemī‘-i enbiyāñıñ müntehā-yı ħikmet ü ‘ilmi
O şāh-ı ser-firāzuñ²⁷ mübtedā-yı ‘ilm ü ‘irfāñı

[S₂ 17b]

41. Pes anuñ şüret ü ma‘ñisi bunlardan etem oldı
Anuñ-çün Ĥālīķı kendüye maĥbüb eyledi anı

[S₂ 18a]

42. Maĥāsinde o şāh-ı bī-nażīre bir şerīk olmaz
Bölünmez cevher-i pākīze-i ĥüsn-i dıraĥşāñı

[S₁ 47a, S₂ 18b]

43. Naşārāñıñ o ħavl-i bātılıñdan ictināb eyle
Velī andan öte her neyse olsun ol nümāyāñı

[M 38a]

44. Şerefden zātına her ne dilerseñ eyle nisbetler
‘İzāmdan ħadrine her ne dilerseñ ol²⁸ suĥan-dāñı

[S₂ 19a]

45. Kim anuñ fażlına ħadd ü nihāyet yok ki bir nāţık
Zebāñ-ıla nümāyāñ eyleye ol ħadd ü pāyāñı²⁹

²⁶ ħalk ile: ħalk-ıla S₁, S₂

²⁷ ser-firāzuñ: ser-firāzıñıñ M

²⁸ ol: - M

²⁹ 45. beytin tercümesi S₂’de şu şekildedir:

Ki zīrā fażlına ğāyet Resūlu’llāhuñ olmaz kim
Lisāñ veyā dehāñ ola anı izĥāra imkāñı

[S₂ 19b]

46. Eger âyâtı kıdrince olaydı rütbe-i ismi
Tıbbâ'-ı rimmeye işrâb ideydi âb-ı hayvânı

[S₂ 20a]

47. Bize şol imtiḥânı itmedi kim ḥadş ider 'aqlı
Anuñ-çün çekmedük biz de belâ-yı rüy-ı heymânı
48. Verâ'ı eyledi i'yâ o şāhuñ fehm-i ma'nâsı
Beyânı nice i'câz itmesün Ḥassân u Seḥbânı

[S₂ 20b]

49. Şu şemse beñzer ol kim bu'dı ile³⁰ gösterür küçük
Velî ḳurb eylese³¹ i'yâ ider erbâb-ı im'ânı

[S₂ 21a]

50. Nice idrâk ider dünyâda künh-i zâtını anuñ
Şu nâ'im kim tesellîler bulur rü'yâ ile³² cānı

[S₂ 21b]

51. O şehde meblağ-ı 'ilmi budur kim bir beşerdür ol
Kim anı ḥayr-ı ḥalkı eylemişdür luḫf-ı Yezdânı

[M 38b]

52. Her âyet kim getürdi ḳavmine rüsl-i kirâm-ı Ḥaḳ
Anuñ nūrından aldı bunlar ol şem'-i fūrüzânı

[S₂ 22a]

53. O bir şems-i fazîletdür ki bunlar encümâsâdur
Yaḳarlar ḥalk-ıçün zülmetde bir şem'-i şeb-istânı

³⁰ bu'dı ile: bu'dı-y-ıla M, S₂

³¹ ḳurb eylese: ḳurbı-y-ıla M, S₁

³² rü'yâ ile: rü'yâ-y-ıla S₁

[S₂ 22b]

Ṭulū' itdükde kevn içre 'umüm itdi hidāyetler
 Ƙamu 'ālemleri ihyā idüp hem ins-ile cānı³³

[S₂ 23a]

54. Nedür ol hulk-ı zībā kim müzeyyen eyleyüp halkı
 İhāta eylemiş gül-zār-ı hüsni verd-i handānı

55. Terefde bir gülāsādur şerefde 'ayn-ı bedr olmuş
 Himemde pest ider dehri keremde keff-i 'ummānī

[S₂ 23b]

56. Mülākāt eyledükde ferd-iken farṭ-ı celālinden
 Şu leşkerde şanurduñ kim bulunmaz hadd ü pâyānı

[S₂ 24a]

57. Şadef gibi dehān-ı pākini açsaydı eṭrāfa
 Le'ālī neşr iderdi ma'den-i nuṭṭkı vü dendānı

[S₁ 47b, S₂ 24b]

58. Bu dehrüñ ṭibi³⁴ olmaz ṭib-i hāk-i kabrinüñ 'adli
 Sa'ādet aña kim koḫdı o hāk-i 'anber-efşānı

[M 39a]

59. İbāne eyledi cāy-ı vilādı ṭib-i aşlından³⁵
 Gel ey ṭib-i murād-ı cān-ı pāk-i evvel ü şānī

[S₂ 25a]

60. O bir gündür kim ol günde tefatṭun eyleyüp Fāris
 Neye uğraduğın bildiler erbāb-ı ṭuğyānı

³³ Kaynak metinde karşılığı olmayan bu beyit, sadece S₂'de yer almaktadır.

³⁴ ṭibi: ṭib S₂

³⁵ aşlından: aşlında M

[S₂ 25b]

61. Tekessür eyleyüp Kistrānuñ eyvānı o sâ'atde
O havf-ile teferruḡ eyledi enşār u a'vānı³⁶

[S₂ 26a]

62. Söyümdi âteş-i Kistrā bu hāle farḡ-ı hüzninden
Yañıldı yolını nehri bu kārūñ oldu ḡayrānı

63. Yem-i Sāve zemīne geçdi ehli ḡamlara batdı
Girüye döndiler ḡayḡ u ḡazabla cümle 'aṡşānı

[S₂ 26b]

64. Bükālar eyledi ḡüyā bu kāra âteş-i Kistrā
Ḥarāretler ṡutup ol mā-i sermā oldu sūzānı

[S₂ 27a]

65. Taḡarrük eyleyüp envārı cinniler nidā itdi
O gice lafḡ u ma'niden nümāyān oldu bürhānı

[S₂ 27b]

66. Bu ḡavme kūr u kerlikden ne mesmū' oldu tebşiri
Ve ne manḡūrı oldu tiḡ-ı inzār-ı kemā-kānı

[M 39b]

67. Dimişken bunlara kāhinleri şimden girü ṡurmaz
Yıḡıldı millet-i 'avcāñuzuñ eṡrāf u erkānı³⁷

[S₂ 28a]

68. Yahūd ufḡ-ı semāda görmiş-iken remye-i şühbi
Ya aḡṡār-ı zemīne saḡṡa-i aşnām u evşānı

[S₂ 28b]

69. Şu deñlü oldu kim ṡarf-ı semāda farḡ-ı zaḡmından
Biri birinüñ ardınca ḡaçurdu cümle şeyṡānı

³⁶ enşār u a'vānı: a'vān u enşārı S₂

³⁷ erkānı: eknāfı S₂

[S₂ 29a]

70. Herebde döndiler³⁸ bunlar ya ebṭāl-i Necāşiye
Yaḥūd şol cem‘a kim ḥaşbā-y-ıla remy eyledi anı
71. Atıldı zıkr idüp keff-i şerifinden şunuñ gibi
Kim eylerdi ḥaşā-yı mültekimde zıkr-i Raḥmānı

[S₂ 29b]

72. Du‘āsına icābet eyledi eşcār secdeyle
Çıkup bir sāk-ı bī-pā ile³⁹ ṭutdı emr ü fermānı

[S₁ 48a, S₂ 30a]

73. O sāk-ıla yine yirine ‘avd itdi o⁴⁰ sā‘atde
Fürū‘ıyla kitābet eyleyüp bir ḥaṭṭ-ı reyḥānı

[M 40a, S₂ 30b]

74. Şunuñ gibi ki her kande giderse tāb-ı mihrinden
Seḥāb-ıla viḳāyetler iderdi luṭf-ı Yezdānı

75. Yemīn itdüm meh-i münşakḳa kim bir intisāb itdi
O ḳalb-i şāfa kim şakḳ itdi anı dest-i Raḥmānı

[S₂ 31a]

76. Ya şol ḥayr u kerem gibi kim ol maḥviyy-i ğār oldı⁴¹
Velī ehl-i ḍalālūñ ğāra döndi gitdi ‘aynānı

[S₂ 31b]

77. Pes ol ğāruñ içindeydi Ḥudānuñ Şıdk u Şıddıķı
Velī dirlerdi kim yoḳdur burada ferd-i⁴² insānı

³⁸ döndiler: ṭutdılar M

³⁹ bī-pā ile: bī-pā-y-ıla M, S₁

⁴⁰ o: - M

⁴¹ oldı: ola M, S₂

⁴² ferd-i: - S₁

[S₂ 32a]

78. H̄amām u 'ankebūtuñ nesc ü devri s̄ābit olmuşken
Yine bunlar şanurlardı ki yokdur nesc ü devrānı

79. H̄udā-yı bī-nazīr ü bī-şebīhūñ h̄ıfz-ı bī-mişli
H̄ifāz-ı⁴³ kal'a vü cevşenden itdi bunları ğānī

[S₂ 32b]

80. Bu dehr-i bī-vefā cevr ü cefā itdükçe ben aña
Şığınmağ-ıla buldum dürlü dürlü luṭf u iḥsānı

[S₂ 33a]

81. Baña her ne murād itdümse virdi keff-i cūdından
O şeh göstermedi mir'āt-ı dilde rüy-ı hırmānı

[M 40b, S₂ 33b]

82. Şaқın rü'yādaki vaḥyini inkār eyleme anuñ
Ki қalb-i şāfı uymazdı eger uysaydı 'aynānı

83. Bu i'lāmı nübüvvetde bülūğı demlerindeydi
O demlerdeyse nefy olmaz Nebīnūñ rü'yet-i cānı

[S₂ 34a]

84. Te'ālā eyledi Allāh degüldür mükteseb vaḥyi
Getürmez töhmeti ğayba nebiyy-i şāhib-izānı

[S₂ 34b]

85. Şifā virdi niçe ehl-i belāya luṭf-ı lemsinden
H̄alāş itdi cününından niçe bī-'aql u iz'ānı

[S₂ 35a]

86. Dirildi sāl-i eşhebler du'ā-yı müstecāb-ıla
Şu ğurre gibi oldı kim iḥāṭa itdi sūdānı

⁴³ H̄ifāz-ı: H̄ifāz u S₂

87. Şu ‘arızla ki cūd⁴⁴ itdi biṭāḥa ṭoldı şanınca
Ya bir seyl-i⁴⁵ ‘Arim yāḥūd bir āb-ı seybi-i⁴⁶ ‘ummānī

[S₁ 48b, S₂ 35b]

88. Koñuz vaşf ideyin şol āyetin kim zāhir olmuşdur⁴⁷
O şol nār-ı kırā gibi ki şalmış nūr-ı i’lānı

[M 41a, S₂ 36a]

89. Ki lü’lü’ ḥüsnini efzūn ider ger muntazım olsa
Eger olmasa virmez meblağ-ı ḥüsnine noqşanı

[S₂ 36b]

90. Teṭāvül eylemez āmāl-i vaşşāfi şu ahlāka
Kim anı aña iḥsān eylemişdür luṭf-ı Rabbānī

91. Şu⁴⁸ āyāt-ı Ḥudādur ol kim anuñ lafzı⁴⁹ muḥdeşdür
Velī ma’nisi ber-vaşf-ı kadīm-i zāt-ı Raḥmānī

[S₂ 37a]

92. Zamāna muḫterin olmaz velī ḥālī budur durmaz⁵⁰
Bize iḥbār ider ‘Ād u İremle ḥaşr-ı cismānī

[S₂ 37b]

93. Tefevvuḫ eyledi i’cāzı i’cāz-ı nebiyyine
Bu geldükde ta’aṭṭul itdügi-çün ḥükm-i bürhānı

[S₂ 38a]

94. Şu muḫkemdür o kim ehl-i şikāka şübheler mi ḳor⁵¹
Yāḥūd naşb-ı ḥakem mi ister anuñ rif’at-i şanı

⁴⁴ cūd: - M

⁴⁵ seyl-i: seybi-i S₂

⁴⁶ seybi-i: seyl-i S₂

⁴⁷ olmuşdur: olmuş S₁

⁴⁸ Şu: Şol S₁, S₂

⁴⁹ lafzı: luṭfı S₁

⁵⁰ durmaz: ṭurmaz M, S₁

⁵¹ şübheler mi ḳor: şübheler ḳor mı S₁

95. 'Udül itdi harebden her kim anuñla cidâl itdi
Muqırrı oldı kemâl-i kuvvet-i bâzû-yı Qur'ânı⁵²

[S₂ 38b]

96. Çıkardı haşmını darb-ıla meydân-ı belâğatden
Haremlerden sürüldi gūiyâ dest-i çep-i cânî

[M 41b, S₂ 39a]

97. Ma'anîsi mededde aşığı kor mevc-i deryâyı
Le'âlîsi kıyemde haţţ ider lü'lü'-i 'ummânı

[S₂ 39b]

98. Mecâl olmaz anuñ hâl-i 'acîbin 'add ü ihşâyâ
Se'âmet virmez erbâb-ı dile ikşâr-ı Qur'ânî⁵³

99. Münevver olduğı-çün kâri'înüñ gözleri didüm
İrişdüñ habl-i Bârîye koyıvirme şaşın anı

[S₂ 40a]

100. Tilâvet eyledüñse havf-ı nîrân-ı cehennemden
O vird-i pür-şebimle eyledüñ itfâ o nîrânı

[S₂ 40b]

101. Şu havza beñzer ol kim anuñ-ıla nûrlar bağlar⁵⁴
Kararmışken 'uşātuñ cümle-i eţrâf u ebdânı

[S₂ 41a]

102. Ya şol mîzân u rehdür kim 'adâlet anda qalmışdur
Anuñ-çün ğayrınıñ şâbit degüldür 'adl ü ihşânı

[S₁ 49a]

103. Ta'accüb eyleme inkârını rüy-ı tecâhülden
Yirindeyken hasûd-ı münkirüñ iz'ân u im'ânı

⁵² Qur'ânı: bürhânı S₂

⁵³ ikşâr-ı Qur'ânî: ikşâr-ı güftârı S₂

⁵⁴ nûrlar bağlar: nûr bağışlar M

[M 42a, S₂ 41b]

104. Remedden dīde gāhī⁵⁵ nūr-ı şemsi nefy ider ırmaz
Seķamdan ıa'm-ı ābı selb ider ālāt-ı iz'ānu

[S₂ 42a]

105. Eyā⁵⁶ şol kimsenuñ ĥayrı kim anuñ sāĥa-i 'izzin
Dilerler řālib-i 'urf olanuñ riclān u rükbānu

[S₂ 42b]

106. Veyā zī-i'tibāra āyet-i kübrā-yı bī-şübhe
Veyā zī-iğtināma ni'met-i 'uzmā-yı Sübhānī

107. 'Aceb isrā⁵⁷ olınuñ⁵⁸ bir ĥaremden ol birisine
Şu bedrāsā kim eyler leyle-i zalmāda seyrānu

[S₂ 43a]

108. Maķām-ı ķurb-ı Bārīden irişdüñ bir maĥalle⁵⁹ kim
Kimesne anda⁶⁰ ķādir olmadı urmaĥa cevlanı

[S₂ 43b]

109. O rütbeyle seni kendülere⁶¹ taķdīm itdiler
Şu taķdīm-ile kim eyler ĥadem maĥdümına anı

[S₂ 44a]

110. O gice ĥarķ idüp seb'-i tıbāķı bunları geçdüñ
Şu cem'ıyyetde kim olmuşduñ ol cem'ıyyetüñ ĥānu

⁵⁵ dīde gāhī: gāhī dīde M

⁵⁶ Eyā: Veyā S₂

⁵⁷ isrā: esrār M

⁵⁸ olınuñ: olınāñ S₁

⁵⁹ irişdüñ bir maĥalle: şuraya nā'il olduñ M, S₁

⁶⁰ Kimesne anda: Orada kimse M, S₁

⁶¹ kendülere: kendüler M

111. Kaçan zî-istibâka komaduñsa hîç bir⁶² gâyet
Ve bir zî-istinâma pâye-i 'ulyâ-yı sulţânî

[M 42b, S₂ 44b]

112. Çıkup hafz eyledüñ her yiri yirüñe izâfetle
Şu dem kim tutduñ aña ref^c-ile bir râh-ı ferdâni

[S₂ 45a]

113. Şu zâta vaşl-içün kim muhtefîdür halk çeşminden
Şu⁶³ ma'nî ile kim Hakkıñ odur bir sırr-ı pinhâni

[S₂ 45b]

114. Tedârük eyledüñ her mefhar-ı bî-şirket-i gayrı
Tecâvüz eyledüñ her menzil-i bî-zaḥmet-i cânı

115. Şu⁶⁴ rütbet kim irişdüñ aña gâyet kadri 'âlîdür
Şu ni'met kim virildüñ kimse idrâk eylemez anı

[S₂ 46a]

116. Beşâret ehl-i İslâma ki yapıldı 'inâyetden
Bir özge hâne kim aşlâ yıkılmaz anuñ erkâni

[S₂ 46b]

117. Rusülde ekrem itdiyse cenâb-ı 'izzetin Allâh
Ümemde ekrem itdi ümmetini luḫ u ihşâni

[S₁ 49b, S₂ 47a]

118. 'İdânuñ kalbine enbâ'-i bi'set korķılar şaldı
Şu şavt-ı zî-hafâ gibi ki tefrîk itdi mişâni

[M 43a]

119. Ma'arikde 'idâya şöyle urdı rumḫı ol şeh kim
O rumḫ-ıla hikâyet eylediler laḫm-ı dükkâni

⁶² bir: - S₂

⁶³ Şu: O S₂

⁶⁴ Şu: O S₂

[S₂ 47b]

120. Firāra şöyle ʔālīb oldılar kim ğıbʔa itdiler
Şu laħmuñ pāresine kim ʔutardı⁶⁵ pāy-ı ‘ıķbānı

[S₂ 48a]

121. Geçerdi rüz u şeb tā gelmeyince ‘add olunmazdı
Leyāl-i eşhür-i ħurmuñ ser-i evķāt u ezmānı

[S₂ 48b]

122. Bu dīn-i Ĥaķ şu⁶⁶ ķonukdur ki ķonmuş cāy-ı küffāra
Şu ķarm-ıla ki bulsa yirdi laħm-ı ehl-i buʔlānı

123. Çeküp baħr-i ħamīs-i bī-ħisābın ol sebūħ üzre
Hemān olmuşdı merdān-ı cihān emvāc-ı ‘ummānı

[S₂ 49a]

124. Şu her zī-iħtisāb-ı pür-icābetden ki ķal‘ eyler
Ser-i şemşīr-i bürrān-ıla aşl-ı küfr ü ʔuġyānı

[S₂ 49b]

125. Şuraya nā‘il oldı bunlaruñ imdād-ı dīni⁶⁷ kim
Belā-yı ğurbetinden şoñra buldı vaşl-ı cānānı

[S₂ 50a]

126. Kefālet eyledi ħayr-ı eb ü ba‘l ile⁶⁸ ol Bārī
Anuñ-çün görmedi millet de rüy-ı yütme ü ħızlānı

[M 43b]

127. Cebel gibi idi her biri ħaşmından su‘āl eyle
Kim aña n‘eylemişdür ʔa‘ne-i şemşīr-i bürrānı

⁶⁵ ʔutardı: ʔurdu S₁

⁶⁶ şu: şol S₂

⁶⁷ imdād-ı dīni: imdādını S₁

⁶⁸ ba‘l ile: ba‘l-ile S₁

[S₂ 50b]

128. Su'âl eyle mağâzîden saña bir bir beyân itsün
Şu envâ'-ı helâki kim vehamda görmedüñ anı

[S₂ 51a]

129. O şemşîr-i beyâzî kırmuzı kana boyarlardı
Ser-i a'dâyı itdükçe çıkup gerdân-ı meydânı

[S₂ 51b]

130. Yazarlardı haţ-ı yâķûti aqlâm-ı rimâh-ıla
Kıomazdı harf-i cismi bunlaruñ bî-noķta mürrânı

131. Silâhı kâmil idi bunlaruñ sîmâ-y-ısa her dem
Selemden fark iderdi güyiyâ gül-berg-i handânı

[S₂ 52a]

132. Saña nuşret yili ihdâ iderdi neşr-i hoş-büyün
Dürü'ında gül-i gönca şanurduñ sen o merdânı

[S₁ 50a, S₂ 52b]

133. Zuhûr-ı haylde nebt-i rübâ gibi idi bunlar
Velî bâ'îş degüldi farţ-ı şedd-i habl-i fürsânı

[M 44a, S₂ 53a]

134. 'İdânuñ farţ-ı şiddetden kulûbı şöyle kıopdı kim
'Uyûnu farkdan kıaldı ser-i insân u hayvânı

135. Resûl-i Hâķķ-ıla manşûr olanı dâr-ı dünyâda
Olurdu bîşesinde⁶⁹ görse idi şîr-i tersânî⁷⁰

[S₂ 53b]

136. Velîsinden görünmez şol ki manşûr olmamış ola
'Adûsından bulunmaz şol ki görmez rûy-ı hüsrânı

⁶⁹ bîşesinde: bîşesinden M

⁷⁰ tersânî: hersânî? S₂

[S₂ 54a]

137. Çeküp etbâ'ını hırz-ı emân-ı dîne kondurdu
Şu şirāsâ kim eşbâline tıtdı bir ney-istânı⁷¹

[S₂ 54b]

138. Kelâmu'llâh niçe ehl-i cidâli yirlere urdı
Yağüd niçe lecûcuñ boynın⁷² urdı dest-i bürhânı

139. Zamân-ı cāhiliyyetde olan 'ilmi ile mu'ciz
Yiter saña dem-i yütmindeki te'dīb-i Rabbānī

[S₂ 55a]

140. Bu medh-ile o şehden istikâle eylerin her dem
Şu 'ömri kim geçürdi nazm u neşr-i dünye-i fânī

[S₂ 55b]

141. Kim anlar boynuma taqdı şunu kim kırkılur şoñı
Şu hedyāsâ kim āhir yirlere munşabb olur qanı

[M 44b, S₂ 56a]

142. Bu iki hâlde uydum şibâ-yı bî-ser ü pāya
İhâta eyledi etrâfumu zemb ü peşimānī

143. Hāsâret şol dil-i dīvāneye kim vaqt-i bey'inde
Virüp dünyâ-yı dünı almadı maqşūd-ı cānânı

[S₂ 56b]

144. Şu kim bey' eyleye dīnini dünyāya olur zāhir
Aña bir ğabn-i fāhiş kim getirmez fesh⁷³ u buṭlānı

⁷¹ ney-istânı: ney-sânı S₁

⁷² boynın: burnın M, S₁

⁷³ fesh: fetḥ S₂

[S₂ 57a]

145. Göñül 'işyân iderse Һamdü li'llâh kim şımaz 'ahdin
O şehden pâre pâre⁷⁴ olsa kesmez Һabl-i imânu

[S₂ 57b]

146. Ki ben aña semiyy olmağ-ıla bir zımmetin aldum
O-y-ısa cümleden a'lâ ider ifâ-yı peymânu
147. Ma'adumda eger Һutmazsa destüm maҺz-ı luğfından
Tayınmaz mı⁷⁵ şırâğ üstinde cânuñ pây-ı 'işyânu

[S₁ 50b, S₂ 58a]

148. Münezzehdür o kim maҺrûm ide râcî-i elğâfin
YaҺûd bî-ihtirâm andan⁷⁶ döne Һalfine⁷⁷ cîrânı

[M 45a, S₂ 58b]

149. Şenâsın fikrûme ilzâm idelden ol şehi buldum
Şunuñ Һayrı kim eyler iltizâm-ı luğf u ihsânı

[S₂ 59a]

150. Yed-i muhtâcını anuñ ğınâsı fevt ü terk itmez
Һayâ inbât ider rûy-ı ekemde verd-i Һandânu
151. Bu medğ-ile şunu kaçd itmedüm ben kim⁷⁸ o zehrâti⁷⁹
Züheyruñ elleriyle divşürürdi⁸⁰ medğ-i sulğânı

⁷⁴ pâre: - M

⁷⁵ Tayınmaz mı: Tayanmaz hiç S₂

⁷⁶ andan: ân-dem M

⁷⁷ Һalfine: Һalkına S₂

⁷⁸ kim: ki S₁

⁷⁹ zehrâti: zehrâyı S₂

⁸⁰ divşürürdi: divşürdi S₁

[S₂ 59b]

152. Benüm ey ekrem-i ‘âlem melâz ü melce’üm sensin
Hülûl itdükte dehr-i pür-cefânuñ haṭb u ḥidsânu

[S₂ 60a]

153. Benümle⁸¹ manşıb u cāhuñ Ḥabībā hiç teng olmaz
Şu dem kim ol Kerīm aḥz eyleye bu ‘abd-i⁸² giryānu

[S₂ 60b]

154. Şehā bir kaṭredür dünyā vü ‘uqbā baḥr-i cūduñdan
‘Ulūmuñdan haṭ-ı levḥ u kalem bir reşḥ-i bārānī

155. Dilā kesme ümīdüñ zelle-i ‘uzmā-y-ıla Ḥaḫdan
Kim anı bir şağīre⁸³ gibi örter baḥr-i gufrānu

[S₂ 61a]

156. Ḥudānuñ raḫmetin şöyle umarın vaḫt-i kısmetde
Kim ol ātī ola efgendesinüñ ḫadr-i ‘işyānu

[M 45b, S₂ 61b]

157. Cenābuñda ümīd-i cānumı ‘aks itme yā Rabbī
Müyesser eyle baña bir ḫisāb-ı sehl ü āsānu

[S₂ 62a]

158. Bu ‘abd-i pür-kuşūra luṭf u iḫsān eyle⁸⁴ her yirde
Ki cām-ı şabrını kesr itmesün seng-i perīşānī

159. Seḫāb-ı luṭfuñı her demde irsāl eyle yağdursın
Resül-i müstedāmuñ üstine bārān-ı iḫsānī

⁸¹ Benümle: Benüm M

⁸² ‘abd-i: - M

⁸³ şağīre: şağīr M

⁸⁴ eyle: - M

[S₂ 62b]

160. Dağı şol âl ü şahb ü tâbi'ine kim o serverler
Şifât-ı bî-bedelle aldılar mızmâr u meydânı

[S₂ 63a]

161. Şabâ gül-şende taḥrîk eyledükçe 'azbe-i bânın
Ya ıtrâb eyledükçe 'ısi ḥādî-i hoş-elḥânî⁸⁵

Sümme'r-rızâ 'an Ebî Bekrin ve 'an 'Ömera ve 'an 'Osmâne ve 'an 'Aliyyin zevi'l-keremi yâ Rabbi bi'l-Muşţafâ bellig maḳâşidenâ v'âğfir zellâtinâ yâ ze'l-cüdi ve'l-keremi.⁸⁶

Ve şalla'llâhu 'alâ seyyidi'l-enbiyâ'i ve senedi'l-aşfiyâ'i Muḥammedin ve âlihî ve şahbihî't-ṭayyibîne't-ṭâhirîne ve'l-ḥamdü li'llâhi vaḥdehü.⁸⁷

Sonuç

Hız. Muhammed'e beslenen derin muhabbet, İslam kültürüyle yoğrularak şekillenen ve her devirde büyük ilgi gören çeşitli türlerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Şairler; Hız. Peygamber'in doğumunu, hicretini, savaşlarını, mucizelerini, miracını, hadislerini, güzel ahlakını vs. konu edinen mevlid, hicret-nâme, gazavât-ı nebî, mucizât-ı nebî, mirâc-nâme, kırk hadis, hilye ve na't şemsiyesi altında birçok eser kaleme almışlar ve ona olan samimi bağlılıklarını ifade ederek şefaatine talip olmuşlardır. Ka'b b. Züheyr ile Bûsîrî'nin Hız. Peygamber sevgisi ekseninde yazdıkları ve literatürde *Kasîde-i Bürde* olarak tanınan meşhur şiirleri en güzel na't örnekleri olarak kabul edilir. Ka'b'ın kasidesi her ne kadar kendisinden sonra kaleme alınan na'tlere öncülük etse de Bûsîrî'nin asıl ismi *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Berîyye* olan methiyesi, gerek yazılış hikâyesi gerekse edebî değeri bakımından Ka'b'ın şiirini gölgede bırakmayı başarmış ve tercüme, şerh, tahmis, taştir, tesdis, tesbî gibi farklı şekillerle edebiyatımıza kazandırılmıştır. Abdurrahîm

⁸⁵ M'nin temmet kaydı şu şekildedir: Temmeti't-tercemetü's-şerîfetü fe'l-ḥamdü li'llâhi rabbi'l-'âlemîne 'alâ yedi 'Osmân bin İbrâhîm bin 'Alî bin 'Osmân ḡafera'llâhu lehü ve lehüm ve aḥsene ileyhîm ve ileyhi sene 1113

⁸⁶ Bu ifade sadece M'de yer almaktadır.

⁸⁷ Bu ifade sadece S₂'de yer almaktadır.

Karahisarî, Ahmed-i Rıdvan, Kemâl Paşa-zâde, Le'âlî, Şemseddin Sivasî, Esâsî, Amasyalı Seyyid Hüseyin Efendi, Abdülhay Celvetî, Nahîfî, Hulvî ve Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa söz konusu kasideyi dilimize çeviren şairlerden sadece birkaçıdır.

*Kasîde-i Bürde'*ye manzum tercüme yazan şairlerden biri de Paşasaraylı Fazlî Efendi'dir. Mensur mukaddimesinden hareketle 1036/1626-27 yılında kaleme alındığı anlaşılan eser, kaynak metinde karşılığı olmayan bir beyitle birlikte toplam 162 beyitten oluşmaktadır. Çevirisini kaynak beyitlerin sırasını gözeterek yapan şair, gerek ölçü gerekse kafiye açısından orijinal metinden farklı bir yol izlemiştir. Bûsîrî'nin kullandığı "*müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fe'ilün*" kalıbı, Türkçenin ses yapısına uygun olmadığı için pek tercih edilmemiş ve bu hususta çoğu mütercim, kaynak metnin veznine sadakat göstermemiştir. Tercümesinde hezec bahrinin "*mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*" kalıbını kullanan Fazlî'nin en fazla başvurduğu aruz uygulaması imale-i maksure olmuştur. Gerekli gördüğü durumlarda vasl ve imale-i memdudeye de müracaat eden şair, zihaf gibi büyük bir aruz hatasına düşmemiştir. Dolayısıyla vezin konusunda Fazlî'yi başarılı addetmek mümkündür. Şair, eserini "*mîm*" yerine revî harfi "*nûn*" olan "*-ân*" mürdef kafiye ve "*-ı*" redifiyle tesis etmiş, bunun yanında kafiye bulma hususunda sıkıntı yaşamamış ve böylelikle aynı kafiye kelimesini kısa aralıklarla kullanmama kuralını da bozmamıştır. Fazlî, tercümenin bazı beyitlerinde kaynak metne bağlı kalmış, bu anlamda bazı kelimeleri olduğu gibi eserine almış, bazılarını ise kaynak şiirdeki Arapça sözcüklerden türetme yoluna gitmiştir. Bu durum çevirinin dilinin yer yer ağırlaşmasına sebebiyet vermiştir. Şair, tercümesinde sanat endişesini arka planda bırakarak kaynak metnin aslındaki manayı muhafazaya ve beyitlerin anlamını yansıtmaya gayret etmiş; ancak zaman zaman şairane bir söyleyiş yakalama çabasına da girişmiştir. Eser; ölçü, kafiye ve kaynak şiirdeki bazı kelimelerin erek metne aynen alınması gibi açılardan Zâtî'nin tercümesiyle benzerlik göstermektedir. Sonuç itibarıyla Fazlî'nin eseri, kaynak metindeki anlamın hedef dile doğru ve anlaşılır bir biçimde aktarılması ve kaynak şiirdeki kelimelere aslına uygun karşılıklar bulunması gibi hususlar dikkate alındığında orta düzeyde bir çeviridir diyebiliriz.

Bu çalışma ile tercüme silsilesini oluşturan metinlerden birisi daha gün yüzüne çıkarılmış oldu. Böylece hayatı ve eserleri hakkında elle tutulur bir bilgiye ulaşamadığımız Fazlî'nin *Kasîde-i Bürde* tercümesini ilim âleminin istifadesine sunarak bu hususta az da olsa bir kapı araladığımızı düşünüyoruz. Tespit edilebilen üç nüshasından hareketle ortaya konan tenkitli metnin, benzerlerine ışık tutacağını ve *Kasîde-i Bürde* ile ilgili yapılacak yeni çalışmalara katkı sağlayacağını temenni ediyoruz.

Kaynakça

- Ahmed b. Ali el-Kalkaşendî (1963), *Subhu'l-a'sâ fi sinâ'ati'l-inşâ I-XV*, Kahire: el-Müessesetü'l-Mısriyyeti'l-Âmme.
- AKKAYA, Hüseyin (2015) (Haz.), *Tercüme-i Kasîde-i Bürde, İrşadi'l-Avam*, Sivas: Sivas Belediyesi Yay.
- ALBAYRAK SAK, Vesile (2014), "Şemseddin Sivâsî'nin Kasîde-i Bürde Tercümesi", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 9, S. 3, s. 91-110.
- ALBAYRAK SAK, Vesile (2019), "Esâsî'nin Kasîde-i Bürde Tercümesi", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 16, s. 343-363.
- ARMUTÇUOĞLU, İlhan (1979), *Kasîde-i Bürde Manzum Tercüme*, İzmir: Ak Yol Neşriyat.
- ARSLAN, Ahmet Turan (1997), "Şemseddin Sivasi ve Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi", *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri 21-25 Mayıs*, Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2015), "Bûsîrî (ö. 696/1297?)'nin Kasîdetü'l-Bürde'sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1308/1892) Tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 15, s. 27-102.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2016), "Üsküdarlı Abdülhay Celvetî ve Kasîde-i Bürde Tercümesi", *IX. Uluslararası Üsküdar Sempozyumu 11-13 Kasım 2016 Bildiriler*, C. II içinde, s. 223-266, (ed. Coşkun Yılmaz), İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yay.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2017), *Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin Geçmişten Günümüze Türkiye Toplumunu Üzerindeki Akademik, Sosyal ve Dinî*

- Etkileri*, Program Kodu: 1002, Proje No: 215K398, TÜBİTAK SOBAG-SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMA DESTEK GRUBU, Proje Yürütücüsü: Bünyamin Ayçiçeği, İstanbul.
- DEMİRAYAK, Kenan (2001), “Kasîdetü’l-Bürde”, *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 24, 566-568.
- DURMAZ, Hasibe (2018) (Haz.), *Kaside-i Bürde Arapça Orijinal Metin İmam Bûsîrî, Osmanlı Türkçesine Manzum Tercüme Şemseddin Sivasî, Günümüz Türkçesi Okuma ve Manzum Tercüme ile Şerhi*, İstanbul: Menekşe Kitap.
- ERTAYLAN, İ. Hikmet (1960) (Haz.), *Abdurrahîm Karahisarî, Tercüme-i Kasîde-i Bürde*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- GÜNAYDIN, Yusuf Turan (1995), *İbn-i Kemâl Edebî Kişiliği ve Kaside-i Bürde Tercümesi (Tenkitli Metin)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- İLHAN, Mevlüt (2017), “Na’îmî’nin Manzum Kaside-i Bürde Tercümesi”, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, C. 3, S. 4, s. 42-61.
- KAHRAMAN, Bahattin (1997), “Le’âlî ve Abdurrahîm Karahisarî’nin Manzum Kaside-i Bürde Tercümeleleri”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 4, s. 57-107.
- KARAKOÇ, Sezai (1967), *Kaab bin Züheyr, Salih bin Şerif, İmam-ı Busiri, Üç Kaside: Kaside-i Bürde, Endülü’s’e Ağıt, Bürüyen Kaside*, İstanbul: Fatih Yay.
- KAYA, Mahmut (2001), “Kasîdetü’l-Bürde”, *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 24, 568-569.
- KAYA, Mahmut (2014), *Kaside-i Bürde’yi Türkçe Söyleyiş*, 4. Baskı, İstanbul: Damla Yay.
- KAYA, Mahmut (2018), “Bûsîrî, Muhammed b. Saîd”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 6, 468-470.
- KOÇ, Hamza (2018), “Ahmed-i Rıdvan’ın Manzum Kaside-i Bürde Tercümesi”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 12, s. 9-31.
- ÖNTÜRK, Tolga (2021), “İzmitli Muhyiddîn Şeyhzâde’nin Türkçe Kaside-i Bürde Tercümesi”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, C. 20, S. 2. s. 973-996.
- SARAÇ, M. A. Yekta (1994). “Kemâl Paşa-zâde’nin Manzum Kaside-i Bürde Tercümesi”, *İslami Edebiyat*, S. 24, s. 65-70.

- SEZER, İsmail Hakkı (2000), "Kasîde-i Bürde ve Nesir ve Manzum Tercümesi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 10, s. 65-88.
- ŞAHİN, Ebubekir Sıddık (1997), *Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- ŞİMŞEK, Selami (2018) (Haz.), *Kasîde-i Bürde (Fazileti, Sırları ve Manzum Tercümesi)*, *Şeyh Abdülhay el-Celvetî el-Edirnevî*, İstanbul: Buhara Yay.
- TAŞDELEN, Damla (2020), "Zâtî'nin Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 60, S. 1, s. 113-152.
- UĞUR, Mücteba (1999), "Kasîde-i Bürde'ye Reddiye" Kitapçığına Kısacık Reddiye", *Dinî Araştırmalar*, C. 2, S. 4, s. 5-20.
- YAZAR, Sadık (2011), *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- YAZAR, Sadık (2018), "Amasyalı Seyyid Hüseyin Efendi ve Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi", *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 3, s. 145-187.
- YENİTERZİ, Emine (1993), *Divan Şiirinde Na't*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.